

Cut and Run – en rapport om Vattenfalls och Swedfunds utträde ur biomassaföretaget Buchanan Renewables i Liberia, och dess följder för de liberiska bönderna och träkolsarbetarna

En sammanfattning på svenska

I juni 2010 förvärvade statliga Vattenfall och utvecklingsinriktade riskkapitalbolaget Swedfund 30 procent i biomassaföretaget Buchanan Renewables Fuel (BRF) i Liberia. Investeringen gjordes som ett led i Vattenfalls strategi att minska sina egna koldioxidutsläpp, men hade också som tydligt syfte att bidra till hållbar utveckling i postkonfliktlandet Liberia. Två år senare sålde de sina andelar. Utfallet av investeringen var långt under förväntan och affären gick inte att räkna hem. Ett par månader senare sade BRF upp alla kontrakt med skogsbönderna vilka lämnades med unga gummiträd som de inte själva hade resurser att ta hand om.

Det svenska uttåget ur Liberia ledde till att flera skogsbönder och träkolsarbetare förlorade sina försörjningsmöjligheter. Vattenfall förlorade drygt 1,3 miljarder kronor på affären. Swedfund köptes ut av Vattenfall och klarade sig utan förlust.

Uppföljningsrapporten *Cut and Run – Update on the impacts of Buchanan Renewables' operations and Vattenfall's divestment* har skrivits av svenska Swedwatch, holländska SOMO och liberianska Green Advocates, samtliga oberoende researchorganisationer. Även Naturskyddsföreningen och Svenska kyrkan står bakom rapporten, som är skriven på engelska. Den här svenska sammanfattningen berör framför allt de svenska bolagens roll i biomassaprojektet i Liberia.

Bakgrund

Buchanan Renewables startade sin verksamhet i Liberia 2006 när landet precis höll på att återhämta sig från ett förödande inbördeskrig. Affärsidén var att producera biomassa genom sönderdelning av gamla gummiträd till högkvalitativ träflis. Buchanan Renewables Fuel (BRF) erbjöd skogsbönder och markägare att avverka gamla gummiträd och samtidigt sätta nya plantor. I majoriteten av de avtal som slöts ingick att plantorna skulle underhållas gemensamt av företaget och bönderna i sju år, den tid det tar för gummiträd att börja producera råvaran latex. Biomassan skulle dels gå på export till Europa, dels för att förse huvudstaden Monrovia med el från ett kraftverk eldat av biomassa. Kraftverket skulle byggas av systerbolaget Buchanan Renewables Power (BRP).

Vattenfall och Swedfund investerade gemensamt i BRF genom att köpa 30 procent av aktierna i juni 2010. Vattenfall köpte 20 procent för 20 miljoner Euro och Swedfund 10 procent för 10 miljoner Euro. Bakgrunden till Vattenfalls investering har att göra med målet att minska koldioxidutsläppen från 89 miljoner ton 2011 till 65 miljoner ton 2020.¹ En av strategierna är att elda biomassa

---

¹Vattenfall, *Vattenfall Annual Report 2011*, www.vattenfall.com/en/file/2011_Annual_Report.pdf_20332206.pdf (08-03-13), sid.8.

tillsammans med kol i kolkraftverk. Vattenfalls ambition är att ersätta 50 procent av sitt kol med biomassa och ser sameldning som det snabbaste sättet att minska koldioxidutsläppen.

Rapporten *Burning Rubber* visade på problem

I november 2011 publicerade den holländska researchorganisationen SOMO och den liberianska miljöadvokaten Green Advocates en rapport om företagets påverkan på den hållbara utvecklingen i Liberia: *Burning Rubber: Buchanan Renewables' impact on sustainable development in Liberia*. I rapporten framkom att BRF hade flera problem att lösa.

Kärnan i BRF:s affärsidé var att förnygra gummiträdplantagen genom att hugga ner gamla uttjänta träd och plantera nya. Men vissa skogsbönder upplevde att de fick mindre betalt för de nedhuggna träden än utlovat och att BRF:s underhåll av plantorna var bristfälligt. Träkolsarbetarna som samlade ved på en av de större plantagen, Firestoneplantaget, upplevde att BRF tog det trä de behövde. *Burning Rubber* konstaterade att frånvaron av en hälsosam balans mellan småskalig kolproduktion för liberianska konsumenter och BRF:s trälistillverkning för export hade lett till ökade spänningar bland träkolsproducenter.

Dagen efter publiceringen av *Burning Rubber* ställde Åsa Romson, språkrör för Miljöpartiet, en skriftlig fråga i riksdagen till biståndsminister Gunilla Carlsson, om vad hon avsåg att göra för att säkerställa att Swedfunds verksamhet i Liberia skulle bidra till fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling. Carlsson framhöll att BRF redan vidtagit åtgärder för att komma till rätta med problem som uppmärksammats och att det var viktigt att dessa åtgärder fortsatte, vilket hon skulle följa noggrant i dialog med Swedfund. Den svenska regeringen underströk att Swedfunds verksamhet ska bidra till fattigdomsbekämpning och en rättvis och hållbar global utveckling.²

Vad hände efter *Burning Rubber*?

Buchanan Renewables agerade i viss utsträckning för att bemöta de problem som beskrevs i rapporten *Burning Rubber*. Företaget kompenserade några bönder vars träd fällts men inte blivit omhändertagna. Bildandet av *Farmer's Grievance Committee*, som bestod av erkända representanter för bönderna, representanter för BR och det civila samhället, ledde också till en förbättrad relation mellan företaget och bönderna. BR skrev även på ett samförståndsavtal med kolarbetarfacket *National Charcoal Union of Liberia* (NACUL) som vidtog åtgärder för att tillsammans med Firestoneplantagen lösa de spänningar som uppstått bland träkolsproducenterna.

Det oväntade uttåget ur Liberia

Den försiktigt positiva utvecklingen som trots allt kunde skönjas efter *Burning Rubber*-rapporten, då Buchanan Renewables bemötte skogsböndernas och träkolsproducenternas problem, avstannade helt efter Vattenfalls och Swedfunds plötsliga utträde ur Liberia i maj 2012. Skötseln av plantagerna, de månatliga mötena mellan företaget och de småskaliga skogsbönderna och det tilltagande förtroendet fick ett tvärt slut när BRF avslutade alla kontrakt med bönderna under sommaren 2012.

---

² Svar på skriftlig fråga 2011/12:130. Swedfunds investeringar i Liberia. (22-11-11) http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Fragor-och-anmalningar/Svar-pa-skriftliga-fragor/Swedfunds-investeringar-i-Libe_GZ12130/.

Avslutet innebar att de nyplanterade gummiträden inte längre skulle underhållas av BRF. Bönderna hade inte resurser att utan Buchanan Renewables hjälp underhålla de unga träden för framtida inkomstgenerering. I *Cut and Run* vittnar många bönder om att de känner sig tvungna att låta ogräset ta över plantagen, låta de unga gummiträden dö och hitta andra inkomstmöjligheter.

Till Swedwatch förklarar Vattenfall försäljningen med att affärsplanen inte utvecklades som förväntat. Man kunde inte få tillräckliga leveranser av träflis på grund av problem med infrastrukturen, utrustningen och den lokala organisationen.³ Swedfund menar att de endast följde Vattenfalls beslut.⁴

Företagens ansvar

Enligt sin egen uppförandekod ska Vattenfall ta hänsyn till sin "påverkan på människan, miljön och samhället i valet av olika affärsalternativ". Vattenfall gjorde noggranna efterforskningar inför investeringen och uttryckte stor tilltro till projektets miljömässiga potential och starka lokala CSR-perspektiv. Rapporten visar dock att Vattenfall underskattade utmaningarna, något som bolaget självt medger till Swedwatch.⁵

Swedfund är en del av det svenska biståndet. Genom nya investeringar ska Swedfund "skapa breda ekonomiska, sociala och miljömässiga vinster för länder och samhällen och samtidigt minimera negativa effekter på människor och miljö". Swedfund har påpekat att de såg investeringen i BRF som ett långsiktigt projekt och att det var Vattenfalls beslut att lämna. I intervjuer med Vattenfall och Swedfund har båda framhållit att de bara varit minoritetsägare, inte haft verksamhetskontroll och att projektet, efter deras utträde, enbart var BRF:s ansvar. Resonemangen kan vägas emot *OECD:s riktlinjer för multinationella företag* som föreskriver att "företag ska sträva efter att förhindra eller mildra en negativ effekt även om de inte har bidragit till den effekten, när effekten ändå kan sättas i direkt samband med deras verksamhet, produkter eller tjänster genom en företagsrelation".

OECD:s riktlinjer och FN:s principer för företag och mänskliga rättigheter understryker vikten av due diligenceprocesser och särskild aktsamhet för att undvika bidragande till människorättskränkningar. *Cut and Run* visar att vare sig Vattenfall eller Swedfund haft exit-strategier processer på plats för att minimera negativa konsekvenser för människorättsituationen vid investeringens avslut. FN-ramverkets tredje pelare handlar om att rättighetshavaren ska kunna framföra klagomål och ha tillgång till kompensation i den händelse ett företag bidragit till skada. I fallet med de nedhuggna gummiträden och ovårdade plantagen har bolagens agerande bidragit till att skada människors inkomstmöjligheter.

Den svåra situationen för träkolproducenterna: en fortsatt kamp

Enligt Buchanan Renewables finns det tillräckligt med trä kvar till träkolproducenterna efter företagets avverkning. Träkolsproducenterna som intervjuats i *Cut and Run* menar dock att rötterna och grenarna som lämnats kvar inte är tillräckligt för deras behov, eftersom tillverkning av

³ Telefonintervju med Vattenfalls kommunikationschef Ivo Banek, 29-10-12.

⁴ Swedfund pressmeddelande "Vattenfall buys Swedfund's share of Vattenfall Biomass Liberia AB", 09-05-12.

⁵ Telefonintervju med Vattenfalls kommunikationschef Ivo Banek, 29-10-12.

högkvalitativt träkol kräver samma grova stammar som Buchanan Renewables behöver för att tillverka träflis. Flera träkolsarbetare antyder också att de varit tvungna att betala en avgift till anställda av Buchanan Renewables för att få tillgång till det trä som lämnats kvar av företaget på Firestoneplantagen, vilket inte är i linje med Buchanan Renewables egen policy.

Problemen med att få tillgång till tillräckligt med kvalitativt trä, i kombination med avgiften för tillgång till trä, har resulterat i att många träkolproducenter har svårt att få verksamheten att gå med vinst. Enligt anställda på kolfacket NACUL är avverkning av naturskog för användning i koltillverkning en direkt konsekvens av träbristen. Utvecklingen av att fler träkolproducenter vänder sig till naturskogen för trä kan få negativa konsekvenser för miljön och den biologiska mångfalden.

Oförändrad bolagsstruktur

Burning Rubber drog slutsatsen att BR:s företagsstruktur som använde sig av skalbolag i Nederländerna, Luxemburg och andra skatteparadis skapades på ett sätt som underlättade aggressiv skatteplanering. Den uppföljande researchen i *Cut and Run* kunde konstatera att BR:s verksamhet fortfarande är kontrollerad av Buchanan Renewables B.V., ett skalbolag i Nederländerna utan anställda och inhemsk verksamhet. Sedan publiceringen av *Burning Rubber* har den internationella kritiken vuxit mot skatteplanering hos multinationella företag som verkar i utvecklingsländer och alltfler stora företag tvingas att offentligt förklara sin företagsstruktur.

I januari 2013 såldes Buchanan Renewables till en investerargrupp vid namn Gulf Renewable Energy N.V. Både Buchanan Renewables Fuel och Buchanan Renewables Power ingick i köpet.

Swedwatches analys och slutsats

Rapporterna *Burning Rubber* och *Cut and Run* visar tydligt den dubbla kraft – vitaliserande å ena sidan, destruktiv å den andra - som inte sällan utmärker utländska investeringar i fattiga postkonfliktländer, och vars konsekvenser kan bli ödesdigra för lokalbefolkningen beroende på investerarnas motiv och uppförande. Att ett land som Liberia behöver utländska hållbara investeringar är otvetydigt och president Ellen Johnson Sirleaf har, trots officiellt uttalade tveksamheter kring bolaget Buchanan Renewables, klaggjort att ett energiavtal och en fortsatt livaktig gummiindustri är essentiellt för Liberias framtid.

Till de potentiella positiva effekterna av ett projekt som biomassaprojektet i Liberia kan räknas nya inkomstmöjligheter, arbetstillfällen, möjlighet till nya energilösningar lokalt, nationella ekonomiska och sociala utvecklingseffekter, ökad stabilisering i en postkonfliktkontext samt miljömässiga vinster (såväl globalt som för involverade företag) i form av minskade koldioxidutsläpp. Att Vattenfall och Swedfund valde att investera i ett projekt som utvecklar biomassa av uttjänta gummiträd i Liberia är därför försvarbart utifrån både ekonomiska och utvecklingsprogressiva argument.

Inträdet i maj 2010 presenterades av Swedfund som en investering med många utvecklingseffekter och potential "att locka andra svenska företag att våga satsa på dessa nya tillväxtmarknader".⁶

---

⁶ Swedfunds VD Björn Blomberg i Swedfunds pressmeddelande, 16-06-12.

Men 1,5 år och många nedhuggna gummiträd senare drog Vattenfall slutsatsen att affärerna inte gav förväntad avkastning. Man kom inte upp i lönsamma kvantiteter.

De negativa verkningarna för lokalbefolkningen kom efter maj 2012 när Vattenfall och Swedfund hastigt sålde. En affär som innebär att Vattenfall köpte sig ur projektet - en stor del av förlusten på 1,3 miljarder kronor bestod av skuldandelar i Buchanan Renewables. Sveriges utvecklingsfinansier Swedfund, satt att följa FN:s Global Compact, Världsbankens hållbarhetsriktlinjer och Sveriges egen Politik för Global Utveckling, och vars främsta syfte är att bidra till fattigdomsminskning och hållbar utveckling i länder söder om Sahara, hade inget att säga till om. De köptes ut av Vattenfall genom att Vattenfall betalade Swedfunds investerade 10 miljoner euro samt ränta och menade att Buchanan Renewables skulle ta projektet vidare "i enlighet med nuvarande CSR-standards".⁷

De svenska bolagens uttåg ur Liberia präglas av en förstådd "bekymmersfrihet" och ett fingerpekande som möjligen kan förstås utifrån hur dyrköpt affären blev. Icke desto mindre är resultatet av investeringen och försäljningen allra värst i Liberia. De negativa effekterna – förstörda inkomstmöjligheter, skadad miljö, krossade förhoppningar och sannolikt ökade spänningar (i en postkonfliktmiljö) visar med tydlighet hur viktigt det är att hållbarhetsaspekter räknas in i affärsmässighet.

Om det är kortsiktiga lönsamhetskrav som styr helstatliga Vattenfall så måste ägardirektivet om hållbara affärsstrategier skärpas ytterligare. Två år är tillräckligt lång tid för att en stor mängd träd ska hinna huggas ner och nya planteras men alltför kort tid för att ro förnygringsprojektet i land. Gummiträden tar sju år på sig att producera råvaran latex. Därmed har investeringen i Liberia orsakat mer skada än nytta för skogsbönderna.

Målen för Swedfunds verksamhet är att bidra till "*att skapa förutsättningar för fattiga människor att förbättra sina levnadsvillkor*". För att de målen ska uppfyllas bör variablerna **uthållighet** och **långsiktighet** vara starkare förtecken i de affärsmässiga ekvationer som görs av de svenska statliga bolag och alla företag som Swedfund investerar i. Due diligence ska också fungera som krockkudde och fånga upp problem innan de gör alltför stor skada.

I fallet med Buchanan Renewables i Liberia avbröts projektet i förtid. Varken Vattenfall eller Swedfund hade exitstrategier som hade kunnat mildra de negativa följderna för de lokala intressenterna. En försiktighetsprincip hade kunnat tillämpas, liksom uppföljning och utvärdering av effekterna i form av dialog med bönderna och möjlighet till kompensation för inkomstbortfall.

Rekommendationer till Vattenfall och Swedfund

1. Genomför en utvärdering av effekterna av BRF:s projekt efter avvecklingen, som också innehåller intervjuer med drabbade plantageägare. Kartlägg lokala behov av kompensation för dem som drabbats av negativa effekter orsakade av affärsbesluten och/eller affärsrelationerna.

---

⁷ Swedfund pressmeddelande "Vattenfall buys Swedfund's share of Vattenfall Biomass Liberia AB", 09-05-12.

2. Förbättra utvecklingen och användandet av due diligence, konsekvensanalyser med rättighetsperspektiv och lokal dialog i enlighet med internationella ramverk.
3. Komplettera processen med riktlinjer och rutiner för avveckling av verksamhet (exitstrategi) i syfte att minimera negativa konsekvenser för människor och miljö, i enlighet med vedertagna internationella ramverk.

Rekommendationer till Buchanan Renewables nya ägare Gulf Renewable Energy

1. Kartlägg och lindra de negativa effekter som BRF:s kontraktshävning har haft på plantageägarnas försörjningsförmåga.
2. Som en del i kartläggningen, ta upp kontakten med Farmers' Grievance Committee.
3. Skapa en bolags- och skattestruktur som möjliggör hållbar utveckling i Liberia.

Ladda ner hela rapporten (på engelska) på www.swedwatch.org

